

Hans Egede og Grønland i dag

AV RICARD PETERSEN

Indtil for to tusind år siden var Grønland et ukendt land for omverdenen. Her boede landets egne beboere, der p.g.a. klimatiske svingninger foretog vandringer over en op til 7000 km lang kyststrækning. Måske var de både indvandret og udvandret, da de som fangere måtte følge deres fangst dyr.

Da Erik den Røde i året 982 e. Kr.f. fra Island indvandrede til Grønland, mødte han ingen af landets egne beboere. Han fandt ganske vist hustomter, der vidnede om, at landet tidligere havde været befolket. I denne periode var klimaet så «venligt», at endog korn kunne vokse, således at landmænd kunne drive deres erhverv i landet.

Det lykkedes Erik den Røde, som var vikingehøvding og som sådan var vant til at have folk under sig, at lokke folk fra Island til Grønland ved at kalde landet «Grønland». (Der måtte trods alt have været ret grønt dengang.) Han var – som alle andre nordmænd – hedning, da han forlod Norge og ankom til Island. Under hans fravær lod Olav Tryggvasson imidlertid Norge kristne. Nogle år senere, da de omkring år 1000 kom til Grønland, besøgte hans ældste søn Leif Eriksson – også kaldet Leif den Lykkelige, Norge, hvor han mødte den nye lære. Han blev hurtigt betaget af denne lære og lod sig omvende til kristendommen. Da han vendte tilbage til Grønland, havde han derfor en præst i sit følge. Hans moder Thodhild – Erik den Rødes hustru overgik snart til kristendommen. Som en følge af denne omvendelse lod hun den første kirke i Grønland bygge. Stedet var Brattalid – det nuværende Qagssiarssuk, på den anden side af fjorden ved flybasen Narssarssuaq i Sydgrønland – i bunden af Eriks Fjord. Thodhildes kirke var af ringe størrelse, idet dens længde- og breddemål var henholdsvis 3,5 m × 2 m. De første kristne ritualer forrettede her for en lilleskare mennesker. Siden – i løbet af de næste 5 hundrede år – blomstrede denne nye lære. Resultatet blev omkring 13 kirker i Østerbygden og ca. 5 i Vesterbygden – det nuværende Godthåb. Der blev endog opført klostre til såvel nonner som munke. Hertil kom oprettelsen af et bispesæde ved Gardar i Julianehåb distrikt. Dels grundet klimatiske ændringer – dels andre

forhold, blev europæerne – nordboerne – efterhånden færre i tal, og henimod 15–1600-tallet fortaber sporet af nordboerne sig i Grønland.

Omkring 200 år senere fattede en norsk teologistuderende under sit studium interesse for bøger om Grønland. Det optog dog ikke fuldstændig hans tanker på dette tidspunkt. Da han var meget begavet, gennemførte han sit studium på kort tid. Det tog ham kun 1½ år at bestå sin eksamen, og han blev betegnet som «en flittig og begavet ung mand».

De første år tilbragte han med at undervise sine søskende hjemme, men da hans fader døde allerede i 1706, stod han som forsørger for sin øvrige familie og måtte derfor søge embede. I året 1707 – den 15. april – blev han præsteviet af biskop Krog i Trondhjem og indsat som præst i Torsken den 25. april. Samme sommer – den 25. juni – forflyttedes han til Vaagen, hvor han arbejdede flittigt i 11 år. Han var en afholdt prædikant, som folk gerne ville høre prædike.

En vinteraften i året 1708 gennemgik han på sit værelse nogle bøger og stødte her på den bog, som han som student havde læst, nemlig bogen om Grønland. Her kunne han læse om vikingernes togter til Grønland, om deres indvandring til landet og om kristningen. Han kom til at tænke på de omtalte «frænder» og på deres levevis. På een gang kom han også til at tænke på det, der stod i bogen om, at der ikke havde været forbindelse til Europa i et par hundrede år. Af bogen fremgik det, at der havde været skib i Grønland, og at man i den forbindelse ikke var stødt på nordboere, men alene havde mødt landets egne beboere, som var hedninger, der alene levede af deres fangst. Han spekulerede mere og mere på dette fremmede folkefærd, som trængte til at få forkyndt den kristne tro. I hans sind lød pludselig Acta 16.9, hvor Paulus drømte om en mand fra Makedonien, som sagde til ham: «Kom og hjælp os!» Han følte det, som gjaldt dette budskab ham. Denne oplevelse plagede ham mere og mere, så at han efterhånden følte, at han ikke kunne svigte disse hedninger i deres nød. Evangeliet måtte de høre!

Da tanken i 1710 blev stadig stærkere, skrev han til to biskopper – Bergens E. Randulff og Trondheims P. Krog. Brevene indeholdt en opfordring til dem om støtte til missionstanken. Begge lovede de ham støtte, men undlod ikke at nævne de mange vanskeligheder, missionsarbejdet ville medføre. Ikke desto mindre tilkendegav de deres sympati. Randulff gav endog løfte om at videresende hans brev til kongen af Norge og Danmark, som måtte kunne støtte ham

i hans forehavende.

På dette tidspunkt havde Hans Egede end ikke indviet sin hustru, som han giftede sig med i 1707, i sine aldeles dristige tanker. Han frygtede for modvilje fra hendes side, hvilket da også senere bekræftedes. Selvom hans øvrige familie ikke havde kendskab til hans forehavende, vidste man både i Bergen og Trondheim besked med hans brev, som omtalte tanken om mission i Grønland. Man talte om en præst i Nordnorge, som påtænkte mission i Grønland. Hans Egede tilbød sig selv som udsending. Tilfældigvis var medlemmer af hustruens familie i Bergen. De hørte her om de «dumdristige» tanker og skrev til familien om Hans Egedes forehavende. Familien irettesatte ham og forsøgte at snakke ham fra planerne, som de opfattede som «dumdristige». Herved hørte hans hustru om missionstankerne. Hun anvendte alle sine kræfter på at fraråde ham at føre sine tanker ud i livet.

Ej heller hans moder eller svigermoder var indforståede. De forsøgte at snakke ham fra «at bringe sig selv, sin hustru og sine børn ud i trængsler og således lade sin menighed i stikken». Denne modstand pinte Hans Egede, idet han mente, at det var Gud, der havde kaldt ham til arbejdet, og at denne kaldelse derfor ikke måtte overhøres. Uroen blev stærkt understreget, at hans hustru grædende bad ham opgive tanken. Om dette skrev han: «Til sidst kunne jeg ikke overhøre hendes bøn og gråd. Hun var i så ynkelig tilstand'.»

Da også hans venner var med til at fraråde ham det, kom han til sidst til den tro, at det var Gud, der havde prøvet ham, og han opgav for en tid tanken. Derved faldt han foreløbig til ro.

Denne ro varede dog ikke længe. Tanken blev endnu stærkere end før, da han kom til at tænke på ordene fra Mathæusevangeliet, kap. 10 v. 37ff: «Den, som foretrækker sin far eller mor for mig, er mig ikke værd; og den, som foretrækker sin søn eller datter for mig, er mig ikke værd; og den, som ikke tager sit kors op og følger mig, er mig ikke værd! . . .» Disse tanker ængstede ham, og han fik anfægtelser. Fred kunne han ikke finde, da disse tanker fulgte ham dag og nat, så at han til sidst blev desperat og kom i selvmordstanker. Ved gentagne samtaler forsøgte han at overbevise sin hustru om, at det var Guds kaldelse! Hendes bønner til Gud om at hjælpe Hans Egede til at opgive tanken hjalp ikke, og selv blev hun efterhånden grebet af de samme tanker. Herefter støttede Gertrud Rask sin mand i hans missionsplaner. – For Hans Egede var det en usigelig lettelse og glæde, at hans hustru blev fortalende for en gennemførelse af hans

drømme, og at hun støttede ham fuldt ud. Og han skrev: «Det var, som besteg jeg et stejlt fjeld, som var så vanskelig tilgængeligt, at jeg troede, at jeg aldrig ville nå toppen. Alligevel nåede jeg den, kiggede mig om til alle sider og blev overbevist om, at det var et Guds under, at jeg nåede fjeldtoppen og var frelst fra alle farer og trængsler!»

Dermed betød det ikke, at alle problemer blev løst. Langt fra! Der skulle gå endnu en del år, før missionen blev påbegyndt. Nu indledtes en brevveksling for alvor mellem Hans Egede og de to biskoper i Bergen og Trondheim. Hertil kom tillige en skrivelse til kongehuset i København. Kongens svarbrev kom dog først i 1719, idet Danmark og Norge førte krig mod Sverige i dette tidsrum.

I mellemtiden opfordrede Hans Egede Bergens handelskompagni til at påbegynde handel i Grønland, hvilket dog ikke lykkedes. Derfor måtte han starte en indsamling med såvel mission som handel for øje. Til denne indsamling bidrog han selv som den første med et beløb på 300 riksdaler. – I løbet af et par år havde han indsamlet op i mod 10 000 riksdaler, og da kongen i midten af marts måned 1721 tilsendte ham ansættelsesbrev, der bevidnede, at han nu blev missionær og handelsleder for Grønland, købte man et skib til formålet. Tilfældigvis var skibets navn «Håbet», og om dette skrev Hans Egede: «Det var, som om Gud lod os købe et skib med dette navn for at opmuntre og tænde vor håb for fremtiden»!

Endelig oprandt afrejsedagen, den 3. maj 1721, hvor sejlladsen til Grønland kunne påbegyndes. Rejsen kom til at vare 2 måneder. Da nåede de det sted, hvor de kunne opbygge deres første station. Placeringen skete ud for Godthåb på øen Imerissoq, og stedet kaldte de: Håbets Ø. Hans Egede fandt ikke nordboere eller deres efterkommere. Ej heller fandt han landets egne indbyggere.

Mennesker, som var kristne eller som havde kendskab til denne tro, fandt han heller ikke, således som han havde regnet med. Han fandt alene hedninger, som aldrig havde hørt om Jesus Kristus, eller folk, på hvis sprog han ikke kunne gøre sig forståelig. Alle drømme var altså illusioner. Den eftersøgning, som han foretog ved bådrejser gav intet positivt resultat. Efterhånden forstod han da, at det var for disse hedningers frelse, Gud «kaldte» ham til dette barske land i den hensigt at kristne det folk, han kaldte kareler, kalaallit. Han fik hjælp fra sine børn, der havde lettere ved at tilegne sig sproget end han selv, og han begyndte nu at «missionere» med børnene som tolk. Ved hjælp af tegninger underviste han dem i den kristne tro. Det, som dog nok gav de bedste resultater, var først og fremmest

deres kærlighed til befolkningen, der overbeviste den om, at Guds kærlighed var det, der forkyndtes.

Missionsarbejdet gav i begyndelsen ikke mange resultater, da Kaalalit var indgroet i egne traditioner og vaner, sådan som åndemannerne angakkt havde formet dem. Angakkt var ledere under alle forhold. De overvågede, at folk overholdt taburegler og andre livsregler, der blev udformet, for at deres liv kunne blive lettere. Åndemannerne kunne straffe de personer, der ikke overholdt reglerne. Det var tillige dem, der behandlede patienter, når de trængte til hjælp under sygdom. Ofte skete det dog, at denne hjælp ikke lykkedes. Så var årsagen den, at et eller andet havde frarøvet det syge menneske sjælen fra den legemsdel, der var syg. Åndemanageren måtte så prøve at finde sjælen for at kunne bringe den tilbage og på denne måde helbrede sygdommen. Men når han ikke kunne finde sjælen, kunne han heller ikke hjælpe. I sådanne tilfælde kunne det ske, at en anden åndemanager, som var stærkere end ham, der havde taget sjælen ud af den syge legemsdel, var i stand til at hjælpe. Det kunne ske, at en «heks» – gerne en ældre enke, som vedkommende åndemanager ikke kunne lide, fik skylden pålagt.

I dette tilfælde – Ve den, der blev beskyldt for det! Det er klart, at Hans Egede fik en del uoverensstemmelser med disse angakkt (åndemanagere). Det skete engang, at han skændtes med en angakkoq, der påstod, at han under åndeflugter bl.a. kunne komme til himlen. Da Hans Egede talte om Gud i himlen, sagde en åndemanager, at Hans Egede ikke kunne tale om himlen, når han ikke selv havde været der. Åndemanageren derimod havde under åndeflugter til himlen ikke set spor af Hans Egede der.

Hans Egede vandt efterhånden grønlændernes tillid, fordi han var så kærlig overfor de mennesker, der havde behov for støtte og en god behandling. Ikke mindst under koppepidemien i 1733–34, som kostede de fleste grønlændere livet, hjalp han og hans hustru de syge. Begge brugte de så mange kræfter på det, at det gik ud over Gertrud Rasks helbred; hun overlevede ikke dette og døde i 1735. Det kunne Hans Egede ikke bære; han fik så megen skyldfølelse overfor sin hustru, at han en tid blev sindsuligevægtig og derfor måtte søge om hjemsendelse. Ved hjemrejsen til Danmark i 1736 medtog han sin hustrus bære.

Året 1733 kom den Herrnhuttiske brødrenehed til Grønland. Brødrene kom for «at hjælpe Hans Egede i hans missionsarbejde.» Det viste sig dog, at de ikke kunne hjælpe ham, da de ikke kunne ac-

ceptere hans arbejdsform og -metode. Herrnhutterne, som de kaldtes, mente, at han var for langsom med at vinde grønlænderne for sig, bl.a. fordi Hans Egede ikke ville samle folk på eet sted. Derved mente Herrnhutterne, at han misbrugte tiden, hvor han ellers hurtigere havde kunnet få dem omvendt. Hans Egede ønskede at tage hensyn til befolkningens fangsterhverv, og han opsøgte derfor selv deres pladser og brugte megen tid på at forkynde evangeliet der, hvor de hørte hjemme. Herrnhutterne derimod – samlede folk sammen på en sådan måde, at mange fangere kom til at bo så tæt, at deres fangst ikke gav fornøden fangstmængde til at dække deres behov. Det fortaltes derfor, at den Herrnhuttiske menighed var fattig, hvad livsfornødenheder angik. Forskellig opfattelse i udbredelsen af læren gjorde derfor, at deres veje hurtigt skiltes, at de hver fik deres egne menigheder.

Handelen gav ikke det overskud, man forventede. Evt. mineraler, man havde håbet på at finde, var ikke til stede. Hertil kom, at det farlige farvand kostede handelen mange skibsforlis. Det bevirkede, at man henimod 1730^{erne} ville opgive det hele og kalde Hans Egede Hjem. Men det ønskede Hans Egede ikke. Efter indtrængende bøn til Kongen om at være barmhjertig overfor grønlænderne og lade missionen fortsætte, opnåedes dette. Og ved Guds hjælp kunne han modstå alle anstrengelser og holde ud, således at arbejdet kunne fortsætte.

Kristendommen fik efterhånden en større udbredelse, ikke mindst grundet grønlændernes stadige nomadeliv. Ved denne nomadetilværelse bragtes deres fortællinger om Gud og himlen til andre egne af landet, som missionærerne ikke kunne nå. Der kom af og til henvendelser fra folk længere nordpå om, at også de ville have andel i missionen. De bad derfor om, at man ville komme til Nordgrønland og undervise dem i den nye lære om den kærlige Gud.

Da Poul Egede, Hans Egedes ældste søn, efter et Danmarksophold tog teologisk eksamen og kunne blive præsteviet, rejste han til Nordgrønland og grundlagde den nordgrønlandske mission i Christianshåb i året 1734. Siden blomstrede missionen og fik udbredelse i Vestgrønland. Da Pouls lillebroder Niels blev voksen, hjalp han som handelsmand efter bedste evne missionen med udbredelse af den kristne lære. Tillige med andre mænd som Peder Egede fra Egede-familien, Alsbach fra Rasch-familien og Niels Brønlund Bloch vandt de efterhånden resultater af deres slid.

Hans Egede, der som nævnt rejste hjem i 1736, opgav ikke sit arbejde for Grønland. Han underviste missionærkandidater i det grønlandske sprog, førend de rejste til landet, og gav derved en uvurderlig støtte til arbejdet.

Dog – det ville ikke være fair ikke at fremhæve, at også Herrnhutternes missionsarbejde støttede kristningen. De arbejdede uhyre flittigt og fik da også deres egen menighed. Deres arbejde gjorde sig gældende ikke mindst i salmedigtning og musik, som de høstede megen ros for. Herrnhutternes arbejde sluttede, da de i året 1900 forlod landet og overgav arbejdet til Hans Egedes efterkommere.

Østgrønlands grønlændere oplevede først missionen i begyndelsen af 1894. Da kom præsten Rüttel til som missionær; han forblev der til 1905. Da han rejste, overtog grønlandske missionærer arbejdet. I 1921, da man holdt 200 års jubilæum for Hans Egedes ankomst til Grønland, døbttes de sidste 25 voksne hedninger i Østgrønland, og således var hele Østgrønland kristnet.

De nordligste Grønlændere ved Kap York – Thule, fik først missionen i 1909. Præsten Gustav Olsen ledede missionen her og efterfulgtes af andre grønlandske præster. Hans første efterfølger og dennes fætter Jens Olsen døbtte den sidste voksne fanger i 1934. Dermed var hele den grønlandske befolkning vundet for kristendommen. Hans Egedes mission var således fuldført for hele landet, det land, som han brugte alle sine kræfter på til Guds navns ære.

Den sidste verdenskrig bragte Grønland ind i en ny æra, da amerikanerne byggede baser og dermed indførte mange nye og før den tid ukendte materielle «goder». Udviklingen fortsatte efter krigen, og alle disse materielle forhold vandt efterhånden indpas. Meget nyt kom til. Grønlænderne fik deres syn på omverdenen udvidet. Man ville være med i den nye tid; ville følge med i udviklingen.

Grønlandskommissionen af 1948 ønskede Grønland åbnet for omverdenen. Dette bevirkede, at Grønland nu var indlemmet som en del af den danske stat og ikke længere blot var Danmarks koloni.

Da den nye tid indfandt sig, kom også statskirken til at føle, at der fandtes andre trosretninger og sekter. Først kom Jehovas vidner og Syvendedags adventister. Herefter pinsemissionen, som senere kaldte sig «grønlandsmissionen». Endelig kom katolikkerne, som ikke ville missionere, men blot betjene den menighed, der p.g.a. den enkeltes arbejde var bosat i Grønland. Men det så ud til, at grønlænderne var mere loyale overfor den kristne lære, de som børn havde lært. Det forlød således, at Jehovas vidner skulle have udtalt, at

grønlænderne var for loyale overfor deres præster og derfor vanskelige at vinde.

Efter 1953, da den nye lov om Grønland skitserede indlemmelse af landet til det danske rige, blev skoleledelsen adskilt fra præstens domæne. Skolen fik sin egen ledelse – bestående af pædagoger, i stedet for som tidligere – teologer. Derved ændredes også kristendoms-kundskabsfagets placering i skoleundervisningen, og det blev således efterhånden placeret i baggrunden. «Tidens krav» bevirkede, at alt skulle ændres, fordi man skulle følge med i udviklingen uden for Grønland. Skolens undervisningsform ændredes til en anden prioritering.

Med den nye tid antog kristendommen hos en del mennesker karakter af noget fortidigt. Som årene gik mistede en del unge mennesker deres «identitet», som de sagde. De mange nye ting af materiel art, livets ændrede form, det voldsomme byggeri m.m. bevirkede, at folks evne til at vurdere tingene også ændredes. Livsværdier ændredes, tingenes værdi forringedes, selve livsværdien blev for mange så ringe, at selvmord blev almindeligt – ikke mindst hos den unge generation. Hertil kom spiritusproblemet, der fik sin store andel i selvmordshyppigheden. Meget tydede på en samspilskrise. Dagligdagen blev problemfyldt for mange. Bekendtskabskredsen indskrænkedes til trods for befolkningstilvækst og -koncentration. Ensomheden blev et problem. Meget affødte utryghed og depression hos mange mennesker.

Når folk havde sådanne problemer, blev de i reglen aggressive og prøvede at finde en syndebuk. Det skete heller ikke sjældent, at også Hans Egede blev beskyldt for at have været for streng, bl.a. derved, at forbød grønslænderne visse former for skikke og vaner, som man mente, ikke behøvede at skade missionen. Eller som nogle påpegede, at han blandede sig i handelen, selvom han alene burde have tænkt på missionen. Det kunne hænde, at nogle sagde, at han ikke skulle være kommet til landet og have ødelagt grønslændernes kultur og identitet. Men sådanne tanker var ikke noget nyt. Når der opstod problemer, søgte man ofte årsagen et eller andet sted og placerede den ofte hos tilfældige mennesker. Det betød ikke, at der var mange, der mente således, men det skal nævnes, at det ikke var ukendt, at sådanne meninger eksisterede. Man kan dog ikke sige, at det i sig selv blev et problem.

Verdshistorien lærte os, at et samfund, der fik problemer, tillige plejede at have etiske kriser. Når folk så i øjnene, at det ikke kun-

ne fortsætte på den måde, begyndte de at søge efter styrke, fordi de indså, at de selv var magtesløse overfor problemerne. Så søgtes stærkere kræfter, og dermed søgte de fleste tryghed i troen.

At finde indentitet krævede jo selvrespekt og ansvarsbevidsthed. Dette opnåedes ved at ændre måden at vurdere tingene på. Livsværdier ændredes atter, og det gamle livsgrundlag om troens grundvold vågnede igen – nemlig ved folks søgen efter indre fred. Denne søgtes i troen på Gud, den tro, der gav styrke til at kunne stræbe efter at leve bedre.

Mange var stadig standhaftige i troen. De vidste, hvor de kunne søge hen, når livet tyngedes, og ligeledes, når det gik godt.

Den nye tids syn på tingene medførte også, at nogle mente, at meget måtte ændres – selv kirkens funktion. Kirker, der «kun brugtes om søndagen», var ikke tidssvarende. Der måtte bygges bygninger, der var så smidigt indrettede, at de også kunne bruges til andre formål end de kirkelige – en slags kulturhuse. Det var, som om folks kendskab til verdenshistoriens gang var meget ringe. Historien havde jo lært os, at når samfundet blev «sygt», helbredtes det kun ved den gamle kur, nemlig ved troen. Kirken, der i generationer var brugt om søndagen, levede i mange folks bevidsthed – og i nogles underbevidsthed. Det betød meget mere, end man regnede med, at man vidste, at kirken var til. Hvis dette ikke havde været tilfældet, ville problemerne have været endnu større og folks magtesløshed endnu mer udtalt. Endnu flere ville blive identitetsløse! Vi i Grønland brugte en hel del – ja måske i for mange bygder – skolekapeller (skoler, der havde interimistiske altre, der åbnedes ved gudstjenester) som gudstjenestelokaler. Mange i bygderne anså dette for forkert, idet de syntes, at gudstjenestesteder skulle være rigtige kirker, hvor folk lovede og ærede Gud. Anvendelsen af skolekapeller var en af årsagerne til, at respekten blev ringere for gudstjenesten og i det hele taget for gudsyndyrkelsen.

Det hændte, at nogle udtalte, at gudstjenesterne var mindre besøgt nu end tidligere, og at kirkerne ville blive affolket; de unge ville ikke mere komme til gudstjenesterne. Noget kunne der være om det, men det gik alligevel ikke, som nogle «profeterede». Kirkerne fik måske mindre besøg, fordi folk havde så meget andet for nu i vore dage. Men i særlige situationer og ved højtiderne var ingen kirke for stor!

Det, Hans Egede ofrede sig for med sit livs indsats, var ikke forges. Ej heller hans mission. Selv hans salmedigte blev flittigt sun-

get under gudstjenesterne. Det grønlandske folk havde fået en meget stor arv efter ham, og det var derfor ikke sjældent, at man med tak nævnede hans navn under gudstjenesterne. Denne tak adresse-
redes til Gud, der gav Hans Egede og Gertrud Rask vilje og styrke til at kunne gennemføre missionen, trods megen modgang såvel før som efter deres ankomst til Grønland.

Når man skulle tænke på folkets tarv, skulle man give sig til at lede efter den indre fred. Denne fred kunne man finde i troen på Guds kærlighed til menneskene, ved håbet og troen på det evige liv.

Derfor – ære være Hans Egedes minde!